

Aktuelt

Præsentation af Måge- og Ternegruppen

I april 1988 blev DOFs Måge- og Ternegruppe stiftet ved et møde på Vørsø, hvor deltagerne var en række ornitologer, der er aktive med ynglefugleoptællinger på især kystlokaliteter. Gruppens primære arbejdsopgave er at indsamle ynglefugletal fra danske lokaliteter med bestande af måger, terner og visse andre kystfuglearter, samt foretage en bearbejdning og publicering af dette materiale.

Da der i forvejen laves omfattende optællinger og registreringer på en forholdsvis stor del af de relevante lokaliteter, er det oplagt at forsøge at få talmaterialet samlet. Foruden gruppe-medlemmernes egne tal drejer det sig om tal fra Skov- og Naturstyrelsen, Vildtreservatkontoret, Zoologisk Museum, Fugleværnsfonden samt Ornitho Consult. Med visse undtagelser foretages indsamlingen af lokale amtskoordinater.

I 1988, gruppens første arbejdsår, blev der indsamlet bestandstal fra ca 425 lokaliteter, hvorved der blev opnået en ganske god dækningsgrad, for flere af arterne skønsmæssigt på mindst 90-95%. Materialet fra dette år er foreløbig publiceret i rapporten *Status for ynglebestande af måger og terner m.fl. i Danmark, 1988*, der kan købes i DOF-Salg. Foruden en lokalitetsgennemgang indeholder rapporten også statusopgørelser for de enkelte arters bestande. Her gives en kort opsummering af de i rapporten vurderede bestande i 1988:

Skarv Bestanden af jordrugende skarver på kystøer følges nøje. Af den samlede bestand på ca 14000 par yngleder 13% på kystøer.

Pibeand Ret overraskende indkom der oplysninger om 19-22 par fordelt i Nordvestjylland, Vadehavet, Basnæs Nor, Issefjord samt Roskilde Fjord.

Spidsand Der er konkrete oplysninger om 150-175 par, men bestanden vurderes forsigtigt til mellem 200 og 250 par.

Ederfugl Bestanden blev vurderet til 20-24000 par. Der er i samarbejde med Kalø (tidligere Vildtbiologisk Station, nu Danmarks Miljøundersøgelser – DMU) planlagt en ny indsamling og en grundigere bearbejdning for Ederfuglebestanden i 1990.

Hvidbrystet Præstekrave I 1988 blev arten kun registreret på 5-6 lokaliteter med i alt 48-57 par.

Stenvender Bestanden vurderes til 24-32 par, hvoraf 22-28 par på Læsø.

Stor Kobbersnepe, Almindelig Ryle, Brushane, Klyde Koordineret med Måge- og Ternegruppens optællingsarbejde foretager Mogens Hansen i 1990 en indsamling af yngletal for disse fire arter i forlængelse af de landsdækkende optællinger af arterne i 1970 og 1980.

Svartbag Der foreligger oplysninger om 992-1010 par på i alt 84 lokaliteter. Dette skønnes at være en næsten total dækning. De vigtigste lokaliteter er Hirsholmene (200 par), Stavns Fjord (151), Ndr. Rønner (150) og Saltholm (150).

Sildemåge Gruppen har oplysninger om 2275-2500 par på 27 lokaliteter, og bestanden skønnes til 2400-2700 par. Kattegatlokaliteterne Anholt (1000-1200 par), Bosserne (260) og Hirsholmene (250) huser stadig langt hovedparten af bestanden.

Sølvmåge Knap 51000 par er optalt på 167 lokaliteter. Bestanden skønnes til 53-56000 par. De vigtigste lokaliteter er Saltholm (knap 9000 par), Ertholmene (7700) og Hyllekrog (3500).

Stormmåge (se kort): I alt ca 25000 par er optalt, og bestanden skønnes til 29000 par. Flere tidligere store kolonier er reduceret væsentligt gennem 1970erne og 1980erne, og de vigtigste lokaliteter var i 1988 Vårholm/Kyøholm (2410 par), Borreholm (1600), Fjandø (1500) og Hjarnø (1082).

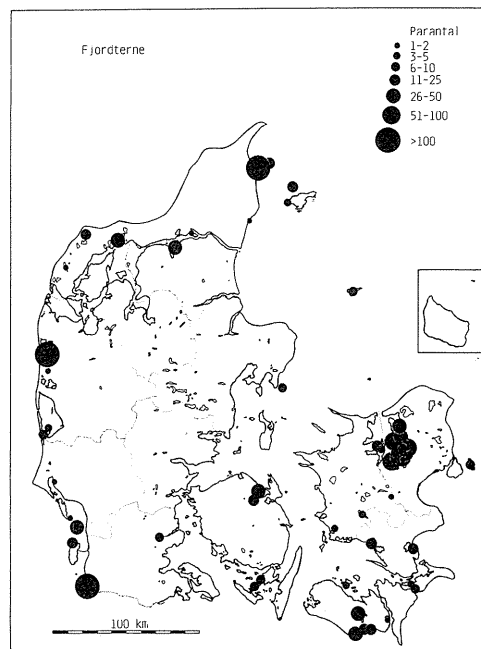
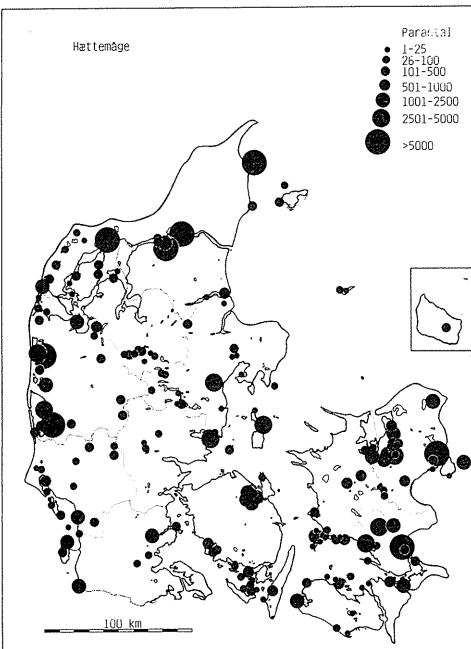
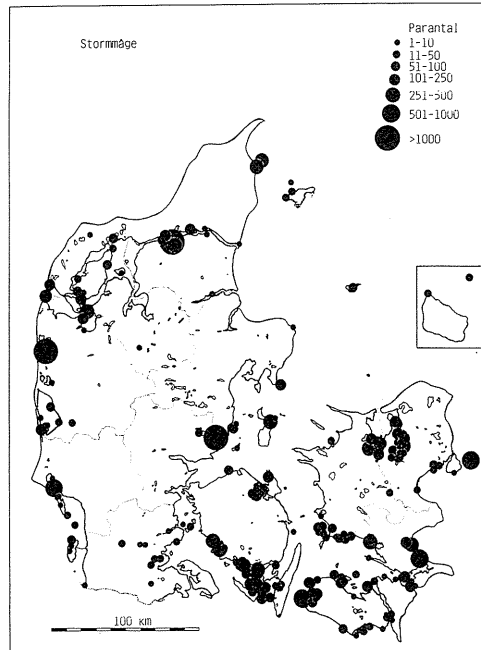
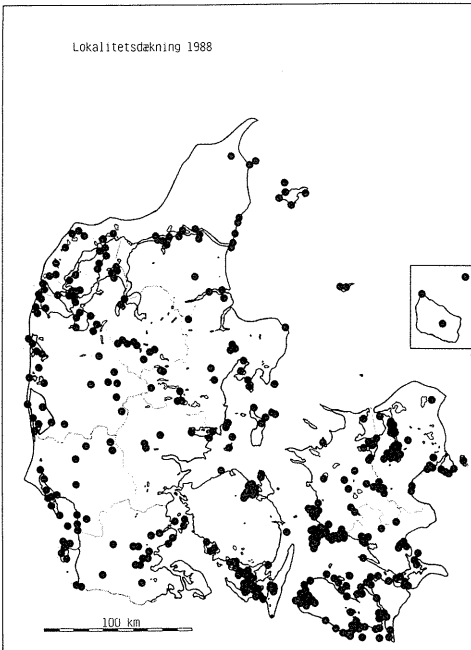
Sorthovedet Måge og Dværgmåge er ikke truffet ynglende i 1988.

Hættemåge (se kort): Arten er optalt på 185 lokaliteter med i alt ca 195000 par. Bestanden skønnes til mellem 210000 og 230000 par. Heraf udgør indlandsbestanden på ferskvandslokaliteter kun 20-25%. En stor del af den samlede bestand er koncentreret på en række kystlokaliteter i Nord- og Vestjylland, bl.a. Klosterholm (30000 par), Hirsholmene (20000), Højsand (11-13000), Sandøen i Felsted Kog (11400) samt Fruens Holm (10000).

Ride yngleder på tre lokaliteter med ialt godt 400 par: Bulbjerg (ca 400 par), Ndr. Rønner (22) samt Hanstholm Moler (3).

Sortterne Kun 85-87 par registreredes på i alt 6 lokaliteter.

Sandterne I alt 8-9 par på 3-4 lokaliteter i 1988. Sand-

terner er i de seneste år forsvundet som ynglefugl på mindst to lokaliteter i den nordligere del af Jylland.

Fjordterne (se kort): Der er i alt registreret 1513-1526 ynglepar i 1988, hvor de største lokaliteter er Deget (200 par), Margrethekog (116), Fjandø (105) og Roskilde

Fjord (flere lokaliteter med sammenlagt ca 500 par). Tidligere års bestandsvurderinger har ligget omkring 6-800 par. Kun 5% af bestanden blev registreret på ferskvands-lokaliteter.

Havterne Ca 6200 par er optalt i 1988, og bestanden

5700 par Splitternes ynglede i Danmark i 1988. Foto: J.O.C.

skønnes til 7000-7300 par. De vigtigste kolonier er Stokken, Læsø (300 par), Juvre Sand (270), Keldsand & Trinden (205) samt Albuen, Nakskov Fjord (197).

Dværgerterne Fra 57 lokaliteter er der indsamlet oplysninger om 396-422 par, hvorved bestanden skønnes til 420-450 par. De vigtigste lokaliteter er Bøvling Klit (34 par), Søren Jessens Sand (28 par) samt Tissø, Eskildsø og Enø Overdrev (alle ca 25 par). Væsentlig tilbagegang er set på flere lokaliteter som følge af strandturisme og kystsikringsarbejde.

Splitternes ynglede i 14-15 kolonier med i alt ca 5700 par. Dette er en total eller næsten total dækning af den danske bestand. De vigtigste lokaliteter er Hirsholmene (3000 par), Sandøen i Felsted Kog (1525), Klægbanken (205) og Malurtholm (200).

Tejst På 17 lokaliteter ynglede i alt 475-537 par i 1988. De vigtigste lokaliteter er Hirsholmene (200 par), Ndr. Rønner (91), Deget (46) og Vejrhø ved Samsø (46).

Skærpiber Mindst 75 par ynglede i 1988. Foruden de traditionelle lokaliteter i det nordlige Kattegat (Ndr. Rønner, Hirsholmene og Deget) er Skærpiberen kun fundet ynglende på to lokaliteter med hver ét par.

Indsamling af ynglefugleoptyællinger

Måge- og Ternegruppen er i skrivende stund i færd med at foretage indsamlinger af ynglefugletal fra 1989 og 1990 med henblik på en mere omfattende bearbejdning og publicering. Ornitologer, der ligger inde med relevante oplysninger, må meget gerne henvende sig til en af de nedenfor nævnte koordinatore. Der skal atter gøres op-

mærksom på, at vi er interesseret i oplysninger om Ederfugl, Stor Kobbersnepe, Almindelig Ryle, Brushane og Klyde til de særlige projekter om disse arter.

Til supplerung af yngletallene fra de senere år vil en indsamling af eksisterende tal fra 1970'erne og 1980'erne blive forsøgt i årene fremover. Til gengæld vil gruppens feltaktiviteter blive begrænset de kommende ynglesæsoner, hvorefter tællekoordineringen og indsamlingen eventuelt genoptages i midten af 1990'erne.

Jens Overgaard Christensen

Måge- og Ternegruppens amtskoordinatore

Nordjyllands Amt Henrik Nyrup, Gildsigvej 8, 9400 Nørresundby, 98 17 24 01.

Viborg Amt Jens Kristian Kjærgaard, Burhøjvej 2, Bjergby, 7950 Erslev, 97 74 00 28.

Ringkøbing Amt Jens Overgaard Christensen, Fredensgade 14-3, 8000 Århus C, 86 19 95 07.

Århus Amt Allan Janniche, Max Müllersgade 5, 8000 Århus C, 86 13 62 16.

Vejle Amt Jens Gregersen, Vorsø, Søvind, 8700 Horsens, 75 65 93 44.

Ribe Amt Kim Fischer, Marsk Stigsvej 155, 4220 Korsør, 53 58 51 75.

Sønderjyllands Amt Jesper Tofft, Barmark Bygade 81, 6200 Åbenrå, 74 62 88 57.

Fyns Amt Lars Hansen, Fruerlundsvej 5, 5750 Ringe, 62 62 20 45.

Vestsjællands Amt Bent Møller Sørensen, Lille Valmosevej 1, 4160 Herlufmagle, 53 75 00 73.

Storstrøms Amt Hans Erik Jørgensen, Denderupvej 5, 4690 Haslev, 53 71 26 70.

Hovedstadsområdet og Bornholms Amt mangler koordinatore, henvendelse til Jens Overgaard Christensen.

Nyt norsk tidsskrift: Ringmerkaren

Norsk ringmærkning havde ind til for få år siden to ringmærkningsinstitutioner: Zoologisk Museum i Oslo (ZMO) og Ringmærkningssentralen på Stavanger Museum. Idag sorterer al ringmærkning under Stavanger Museum, der også har overtaget ZMOs materiale. Dette har ikke ført til, at der er ansat flere folk i Stavanger, hvilket betyder, at man er langt bagud med ajourføring af ringmærkningslister, udsending af gemmeldinger m.m. Det ser ud til at gå specielt hårdt ud over de ringmærkere, der hidtil har benyttet ZMOs ringe, og som har oplevet op til fire års forsinkelse på deres gemmeldinger! Norsk ringmærkning er baseret på frivillige ringmærkere, og det kræver en rimelig service fra centralt hold at holde folk igang. Da en sådan ikke kommer fra Stavanger Museum tog Norsk Ornitologisk Forening (NOF) i 1989 initiativ til udgivelsen af et nyt tidsskrift, *Ringmerkaren*. Formålet er at erstatte den manglende information fra Stavanger Museum, både for at holde ringmærkningen i gang og for at styrke den yderligere. Det andet hæfte er netop udkommet, og der er meget spændende nyt at hente.

Ringmerkaren nr 2 er offset-trykt i A5 format og indeholder 160 sider med information om ringmærkning i (især) Norge. Alle indlæggene er uredigerede, indskrevet på de skrivemaskiner eller PC'er, skribenterne har brugt. Der er en redaktør på skriftet, men hans rolle er primært at bringe indlæggene i en fornuftig rækkefølge, komme med redaktionelle kommentarer, klistre vignetter ind og sætte sidetal på siderne. På den måde er hæftet utraditionelt og minder om DOFs tidsskrift *Feltornithologen* fra pionérdagene i 1960'erne. Prisen er så beskeden som 33 NKr. (forsendelse inkluderet).

Hvor mange fugle mærkes der i Norge?

Hæftet indledes med en oversigt over det totale antal fugle, der er mærket med Stavanger Museums ringe 1914-1983. I alt godt 1,4 millioner fugle fordelt på 282 arter. Listen fortæller, at 1,7% af alle mærkede fugle er gemmeldt, varierende mellem 0,12% for Skovpiber og 34,6% for Kortnæbbet Gås (de fleste formentlig skudt i Danmark!). De ti almindeligst mærkede arter fremgår af tabellen.

Efter "landslisten" følger en lang række "årsrapporter" fra 31 ringmærkergrupper/fuglestationer fra Tromsø i nord til Lista i syd. Fra hver gruppe (mellem 1 og 100 personer, men oftest 5-10) er der nyt om hvor mange, der har deltaget i mærkningen og hvor man fanger, samt en liste over mærkede fugle i 1989. Dertil ofte lidt krydderi i form af gemmeldinger fra ind- og udland samt planer for fremtiden.

I alt har de 31 grupper mærket 133 000 fugle i 1989, der af flere grupper betegnes som et magert år. Mandal ringmærkningsgruppe, topscoreren på listen, mærkede "kun" godt 22 000 mod 37 000 i 1988. Da flere grupper (f.eks. den veletablerede station Utsira) endnu ikke er med i *Ringmerkaren*, må det årlige mærkningstal i Norge være noget større. En ajourført liste fra Stavanger Museum, inklusive ZMOs materiale, ville formentlig vise, at op mod 3 millioner fugle har fået en norsk ring på.

De ti hyppigst ringmærkede fuglearter fra Stavanger Museum 1914-1983.

Art	Ringmærkede	Genmeldte
Løvsanger	117 098	184
Almindelig Ryle	63 727	1322
Fuglekonge	60 203	77
Rødhals	50 459	301
Stær	50 230	1037
Musvit	50 053	474
Broget Fluesnapper	48 371	205
Sjagger	41 797	762
Gråsisken	40 232	60
Ride	37 446	279

Ringmærkningsgruppe eller fuglestation?

Norsk ringmærkning baseres i høj grad på fuglestationslignende aktiviteter, enten egentlige fuglestationer med egne huse eller skurvogne, eller blot faste fangstpladser nær mærkernes bopæl. Der bruges meget tid på fremstilling af redekasser med ungemærkning for øje. Nogle af de veletablerede fuglestationer (f.eks. Jomfruland og Mølen) deltager i egentligt projektorienteret arbejde i samarbejde med NOF eller universiteterne. Andre grupper arbejder efter det forhåndenværende søms princip. Mange norske ringmærkere satser på bestemte arter, for Øvre Eiker "ringmærkningsgruppe" (der består af Anders Hals) Grønirirken: af 2164 mærkede fugle var de 1068 Grøniriske, og desuden aflæste han 33 mærket af andre! Grønirirken ser iøvrigt ud til at være den art, der gemmeldest i størst tal fra Danmark, idet næsten alle grupper har en eller flere danske gemmeldinger med i deres liste.

Der er mange små overraskelser i ringmærkningslisterne, som kan få det til at gibbe i en dansk ringmærker. Rana ringmærkningsgruppe mærker ikke så mange fugle, 42 blev det til i 1989, men 13 af disse var unger af Stor Hornugle! Samme gruppe har mærket 281 unger af Perleugle 1974-89, så det er helt klart en "uglegruppe". Apropos Perleugle: invasionen af finske Perleugler ved Stora Fjäderågg 1989 (se "Et efterår på fuglestation i Bottenviken" i sidste nr af DOFT) nåede meget længere mod sydvest, tre af 35 fangede Perleugler på Lista bar finsk ring.

Farveringmærkning og fangstmetoder

Efter "årsrapporterne", der udgør 3/4 af hæftet, følger en række notitser og projektrapporter om farvemærkning af bl.a. Grå- og Canadagæs, Sortgrå Ryle og Havørn (252 ynglepar fik 178 flyvefærdige unger, hvoraf 165 farveringmærkedes). Der er også et par fangsttekniske artikler om fangst af Toppet Skallesluger og Skovsneppe, samt opskrifter på redekasser til Tejst og Vandstær. De sidste sider er helliget NOF-Salg, der forhandler diverse ringmærkningsudstyr som net og tænger m.v. Måske en idé for DOF-Salg?

Ringmerkaren er guf for enhver ringmærker. Abonnement kan tegnes gennem NOF-kontoret, Boks 2207, N-7001 Trondheim, Norge.

Preben Clausen

Trækfuglene på Christiansø 1976-1983

Dette er titlen på en bemærkelsesværdig bog fra Skov- og Naturstyrelsen. Den er ikke alene resultatet af en stor arbejdsindsats i felten – inklusive ringmærkningen af 175 000 fugle på Christiansø i løbet af de otte år – men også en enorm indsats ved skrivebordet. På trods af, at der er drevet systematisk fangst og ringmærkning af småfugle på mindst 25 fuglestationer i Nordeuropa i årtier – i enkelte tilfælde endda i mere end et halvt århundrede – er der ikke tidligere foretaget en samlet opstilling og publicering af småfugletrækkets forløb og sammensætning nogetsteds: alle de grundlæggende data om trækkets tidsmæssige forløb, ikke alene for arten, men for hanner og hunner, voksne og unge fugle samt genfundenes belysning af yngleområder, trækveje og overvintningsområder for de involverede bestande. Det er hermed gjort for trækfuglene på Christiansø.

Nattrækkende småfugle

Formålet med Skov- og Naturstyrelsens feltstation på Christiansø er bl.a. gennem systematisk fangst og ringmærkning af nattrækkende småfugle at følge udviklingen af bestandene i Skandinavien og Nordrusland. Hertil er Christiansø særdeles velegnet. Øens isolerede beliggenhed bevirker, at meget store antal af nattrækkende småfugle tiltrækkes af øen, når de ud på morgenen søger ned for at raste og fouragere. Øens ringe størrelse medfører tillige, at fuglene koncentrerer sig voldsomt, og derfor

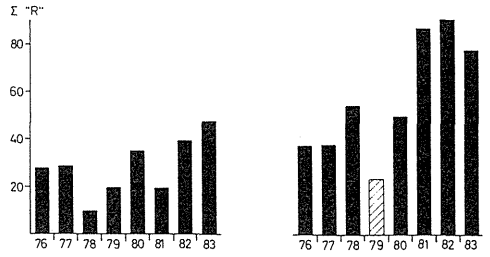

Fig. 1. Udviklingen i den standardiserede fangst ("R") hos Grå Fluesnapper på Christiansø, forår (til venstre) og efterår (til højre) 1976-83. Efteråret 1979 er mangelfuldt dækket, men ellers viser fangsttallene både forår og efterår en stigning i antallet af fugle.

let kan fanges i stort tal. Mere end 30 000 rastende nattrækkere er registreret på øen på en dag, og op til 1722 er blevet ringmærket. Christiansø udmærker sig især ved et større antal Afrika-trækkere end nogen anden fuglestation omkring Østersøen.

På Christiansø har man systematiseret fangsten, således at de daglige fangsttal omregnes til en standard på 60 m net i 5 timer. Herved korrigeres for det varierende antal net, der bruges de enkelte dage. Ved at sammenligne de standardiserede fangsttal for hver dag i hele sæsonen (forår eller efterår), fås et mål for mængden af rastende individer af hver art. Ændringer i dette antal over en længere årrække antages herefter at afspejle ændringer i de

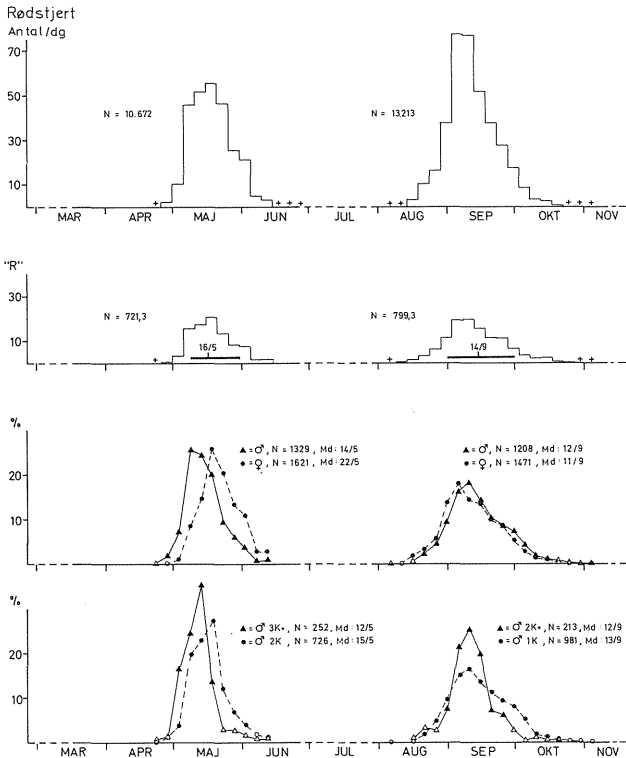

Fig. 2. Forløbet af Rødstjertens træk på Christiansø 1976-83. Det øverste diagram viser fordelingen af det gennemsnitlige antal fugle pr dag i 5-dagesperioder. Det næste viser den gennemsnitlige standardiserede fangst ("R") pr 5-dagesperiode. De to nederste figurer viser henholdsvis forløbet af hanner og hunners træk og aldersfordelingen blandt hannerne forår og efterår (sidstnævnte er korrigeret for fejl i bogen).

småfuglebestande, der passerer Christiansø under trækket forår og efterår (se yderligere i DOFT 82: 37-49, 1988).

Glædeligvis viser de fleste arter stabile forekomster eller endog fremgang i undersøgelsesperioden. Som eksempel på sidstnevnte er de korrigerede fangsttal for Grå Fluesnapper vist i Fig. 1. Det skal imidlertid bemærkes, at store tilbagegange for en række Afrika-trækkere fandt sted i årene omkring 1970 i forbindelse med Sahel-tørken, dvs. før undersøgelsesperiodens start på Christiansø.

Kortlægning af trækket

For at kunne anvende resultaterne af overvågningen, må man naturligvis vide hvilke bestande, der er tale om, og hvordan trækket forløber for de enkelte arter. Især de svenske fuglestationer har i løbet af de sidste 30 år udviklet meget avancerede metoder til køns- og aldersbestemmelse af småfugle. Dette har muliggjort, at der for mange af arterne i bogen kan bringes kurver over trækets forløb for køns- og aldersgrupperne separat. Som eksempel er Rødstjertens fønologi vist i Fig. 2. Heraf fremgår, at hannerne trækker en uge før hunnerne om foråret, mens hunnerne trækker lidt før hannerne om efteråret. Yderligere ses, at de et år gamle hanner (2k) trækker senere end de ældre hanner (3k+) om foråret. Derimod kulminerer efterårstrækket af juvenile (1k) hanner samtidig med de adulte (2k+) hanners, men således, at adulttrækket er mere koncentreret end ungfuglenes. I de to øverste søjlediagrammer ses hvordan trækets forløb afspejles ved hhv. ("R") og estimaterne af antallet af rastende fugle (Antal/dg).

Af kortene over fund af Rødstjarter ringmærket eller aflæst på Christiansø (Fig. 3) fremgår, at fuglene overvejende yngler i Finland, og at trækket til og fra overvintningsområderne syd for Sahara går via Sydvesteuropa og Nordvestafrika. Fund fra selve overvintningsområdet mangler som for de fleste andre arter p.g.a. de ringe chancer for genfund i disse områder.

250 års ornitologisk historie

Bogen om trækfuglene på Christiansø er ikke alene en præsentation af alle de enorme mængder af data. Den er også en ualmindelig smuk publikation med et flot layout og en række meget fine fotos af øen og dens fugle. Det er en fornøjelse at blade i bogen, og personligt var jeg særlig fascineret af afsnittet om Christiansø's ornitologiske historie. I 1744 blev den 27-årige Johan Dieterich Petersen forvist – af sin far – til Christiansø, hvor han tilbragte resten af sit liv. Den unge Petersen brugte tiden så godt han kunne. Han indsamlede og udstoppede fugle, og han studerede trækfuglenes forekomst på øen. Resultaterne nedfældede han i tre digre afhandlinger, som desværre aldrig blev trykt. Var de blevet det, havde Petersen slået sit navn fast som en af datidens største ornitologer. Først i dette århundrede blev Christiansø's ornitologiske herligheder genopdaget, og folk som Finn Salomonsen, Bernt Løppenthin, Arthur Christiansen og Knud Paludan blev engageret i studierne af Græsholmens ynglefugle og øernes trækgæster. Tanken om at oprette en fuglestation

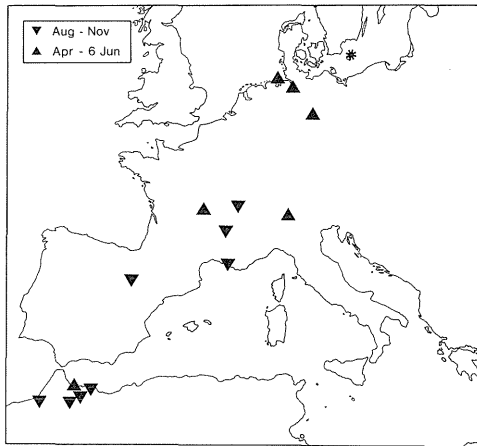
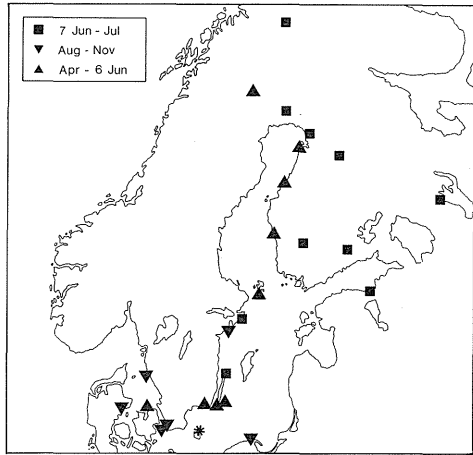

Fig. 3. Kort over genfund af Rødstjarter hhv. nord og syd for Christiansø.

på Christiansø opstod hurtigt – med Helgoland og Rositten som forbilleder – men på trods af flere forsøg lykkedes det ikke at etablere en permanent station. Først i 1965, da "To unge, håbefulde knægte gjorde deres entré på øerne", kom der gang i moderne fuglestationsvirksomhed med fangst af småfugle i spejlnet. I ti år foregik det på privat og ulønnet basis, indtil Fredningsstyrelsen (nu Skov- og Naturstyrelsen) i 1976 oprettede en feltstation i "Hertuginde's Vaskehus" ved Præstedammen. Den foreliggende bog er resultatet af stationens første otte års arbejde. De lover godt. Bogen kan dårligt undgå at blive et referenceværk for hele det omfattende fuglestationsarbejde i Europa. – En flot præstation af tre af stationens observatører.

Hans Meltofte

Peter Lyngs, John Faldborg & Tau Rasmussen 1990: Trækfuglene på Christiansø 1976-1983. – Skov- og Naturstyrelsen, 144 sider. Pris: kr. 150. Kan købes hos DOF-Salg.

Indtryk fra den 7. Nordiske Ornitologiske Kongres

Krabbesholm Højskole i Skive dannede 5.-10. august 1990 en smuk ramme om den 7. Nordiske Ornitologiske Kongres (NOK7). I alt deltog 74 ornitologer fra Sverige (10), Norge (7), Finland (2), Vesttyskland (1), England (2) samt Danmark (52).

Kongressens tema var fugleforskningen og dens bidrag til en bedre beskyttelse af fuglene og deres levesteder. Programmet, der varede fem dage, var fyldigt: 30 foredrag, tre lysbilledshows, en heldagsekspedition, mange liter øl og vin, en workshop samt et afsluttende plenum.

Forsøgsreservater i Limfjorden

Nibe og Gjølv Bredninger har fået status som forsøgsreservater. Ved at prøve sig frem med forskellige restriktioner vil man finde den bedste forvaltningsopskrift for området.

I en indledende treårig monitoringsperiode har biologer fra Kalø registreret fugleliv og menneskelig aktivitet. Ved at iagttage forstyrrede såvel som uforstyrrede flokke af f.eks. Knopsvane gennem en hel dag er det som noget nyt lykkedes at måle helt konkret, hvor meget forureningstid fuglene mister ved forstyrrelser. For Pibeændernes vedkommende har det vist sig, at de forstyrres mindre af standjagt (hvor jægeren ligger stille og venter i sin skydepram med lokkeænder ude) end af kravlepramjagt (hvor jægeren er mobil og padler sig ind på skudhold af andeflokkene).

Nu er forsøgsperioden startet, hvor man i løbet af tre år afprøver tre forskellige reservatorordninger, hver af ét års varighed. Der eksperimenteres især med forskellige jagtforbud, og det skal nævnes, at et forbud mod jagt med kravlepram 1. september 1989 til 28. februar 1990 gav dobbelt så mange rastende Pibeænder som ellers!

Naturovervågning og punkttællinger

Vi hørte om svenske og danske punkttællingstal for fugle med tilknytning til skov. I begge lande benyttes punkttællingerne nu som led i overvågningen af skovenes fuglebestande.

Der er flere sammenfaldende tendenser, f.eks. er Spætmejsen gået meget frem i både Sverige og Danmark. Der ses også modsat rettede tendenser, Gransangeren er f.eks. gået frem i Danmark, men tilbage i Sverige. Ser man kun på den sydsvenske bestand er der imidlertid sket en fremgang, akkurat som i Danmark, og forskellen skyldes måske forhold i overvintringsområderne, idet den dansk/sydsvenske bestand (racen *collybita*) næppe blander sig med den nordsvenske bestand (racen *abietinus*) i vinterkvartererne.

I Danmark er Jernspurven gået tilbage i punkttællingsårene. I samme årrække er der ligeledes sket en nedgang i England, men dér er der lavet punkttællinger i flere år end hos os, og det viser sig, at der før tilbagegangen skete en pæn fremgang. Det er vigtigt at kigge naboerne over skuldrene, når man fortolker sine resultater.

Skån træer med Sortspættehuller

Sortspættefolkene kigger ikke kun på spætter. De følger

også spættehullernes videre skæbne – hvilke arter følger efter spætteerne, og hvordan behandler forstfolkene hultræerne.

På Bornholm er det blevet moderne blandt Allikerne at bo i Sortspættehuller. Ofte bemærter Allikerne sig huller straks efter, at Sortspætten har hugget det ud, de sidder ligefrem og venter. I 242 træer med Sortspættehuller, der fældedes i 1975-89, havde der inden fældningen i alt været 1065 ynglesæsoner, hvoraf over halvdelen var af Alliker. Forstfolkene på Bornholm er generelt meget utilbøjelige til at lade hultræerne stå til fuglene; og denne mani praktiseres faktisk med størst ihærdighed i statsskovene, selvom Skov- & Naturstyrelsen i sin skovplejebog påpeger, at hultræer bør blive stående (H. Hübertz & N. Faurholdt (red.) 1989: Naturpleje i Skov. – Miljøministeriet, Skov- & Naturstyrelsen).

I Sønderjylland er der ikke Alliker i Sortspættehullerne, men derimod Hulduer. De opfører sig mere anstændigt end Allikerne, da de altid afventer, at spætteerne bliver færdige med at bruge hullerne. Sortspætternes indvandring i Sønderjylland har 1984-89 forårsaget en fordobling af den spættehulrugende bestand af Hulduer. Sammenholdt med oplysninger på kongressen om, at Hulduerne nu også er begyndt at yngle i kaninhuller på Fanø og Endelave, giver det måske håb om en bedre fremtid for Hulduen i Danmark.

Gæs og glasnost

Mange har nok hørt om tilbagegangen i den nordskandinaviske bestand af Dværggås. Bestanden er siden 1940'erne reduceret fra 10000 individer til nu kun 200. Det er denne tilbagegang, der har fået svenskerne til, ved en snedigt udtænkt manipulation med halvtamme Bramgæs som fosterforældre, at lave en bestand af Dværggæs, der trækker mod sydvest. De normale vinterkvarterer ligger i Sydøsteuropa, og man mener åbenbart, at problemerne for bestanden befinder sig her, og ikke i Sverige. 200 flyvefærdige gæslinger er der kommet ud af ti års arbejde, og forsynede med farveringer er de som planlagt draget med plejeforældrene til Holland for at overvinde, og sidenhen til de skandinaviske fjelde for at yngle.

Jesper Madsen deltog i efteråret 1989 i IWRB-mødet i Volgadeltaet (se omtalen i sidste nr af DOFT). Her fik han at vide, at der på Taimyr i Sovjetunionen findes en bestand af Dværggæs på 100000 individer, der har været stabil i 20 år. Hovedbestanden fejler altså ikke noget. Bestandene i yderområderne mod øst og vest i USSR har, som i Skandinavien, været i kraftig tilbagegang. Nær det Kaspiske Hav findes et område, hvor russerne hvert år dyrker 600 hektar korn, der får lov at stå til gæssene. 25000 Dværggæs kan her finde mad nok til en hel vinter. Bestanden som helhed er altså næppe truet, kun randpopulationerne, og svenskerne var utvivlsomt for tidligt ude – finske udsætninger synes mere velfunderede, da der satses på en ophjælpning af den sydøsttrækkende bestand. Konsekvensen må blive, at vi i fremtiden får to bestande af Dværggæs, der må slås om ynglepladserne på fjeldet.

Spoven hænger med næbbet

Et kontroversielt indslag i kongressen var en workshop om Stor Regnspoves bestandsnedgang.

Især Hans Meltofte argumenterede kraftigt for et jagtstop på arten. Et sådant har svenskerne krævet af Danmark i mange år, og kravet blev da også gentaget her. Bestanden af Storspover er gået voldsomt tilbage i bl.a. Sverige, og de svenske fågelskådare mener, danske jægere høster for mange af de gennemtrækkende fugle. "Vi" nedlagde i 1967 ca 42000 Storspover årligt (!), siden er udbyttet faldet til ca 10000. Det blev fremført, at Stor Regnspove slet ikke egner sig til jagt – arten formerer sig langsomt, og den er ret let at skyde (stor, flyver langsomt, let at lokke til).

Selv om der ikke er tvivl om, at omlægningen af landbruget i yngleområderne også bærer en vis del af skylden for tilbagegangen, kan et jagtstop godt vise sig at føre til en kraftig bestandsøgning, som man så det efter jagtstopper på Knortegæssene i 1972.

Kalø udgiver til nytår en rapport, hvori bestandsnedgangen i Nordvesteuropa udredes. Hele Norden imødeser den med spænding. Man må håbe, den giver anledning til handling – eller skal det gå Storspoven, som det er gået Eskimospoven og den Tyndnæbbede Spove, to arter der i dag næsten er udryddede?

International fuglebeskyttelse

Direktøren for ICBP, Christoph Imboden, kunne i et globalt overblik fortælle, at ca 1000 af Verdens ca 9000 fuglearter regnes for truede. Hovedparten af disse truede arter lever i den 3. verden: 309 i Sydøstasien, 281 i Sydamerika, 197 i Afrika, 86 i Centralamerika/Karibien osv. Naturødelæggelserne foregår her med en hast, de færreste har fantasi til at forestille sig, og der er en enorm mangel på lokal ekspertise. Den vestlige verden er derfor

nødt til i væsentlig højere grad at engagere sig i naturbeskyttelse i u-landene.

I nordisk henseende er Danmark i dag førende m.h.t. ornitologisk arbejde og kontakter i u-landene, og indlæggene gav indtryk af, at fremtiden vil byde på endnu flere danske initiativer udgående fra Zoologisk Museum, ICBP-Danmark, DOF og DAFIF. De ornitologer, der sendes ud for at arbejde, skal have lokale studenter med (lønnede af i-landene), som så forventes at arbejde videre med naturbeskyttelse, både fagligt og politisk.

Sverige, Norge og Finland har ikke de samme traditioner som os m.h.t. internationalt fuglebeskyttelsesarbejde. Derfor var det vigtigste resultat af kongressen, at den efterlod et stærkt indtryk af, at *viljen til indsats nu er tilstede* i Norge og Sverige.

Danskere til næste kongres i Finland

NOK7 arrangeredes af Kalø (tidligere Vildtbiologisk Station, nu Danmarks Miljøundersøgelser – DMU), ICBP-Danmark samt DOF. Fagligt og socialt var kongressen i Skive yderst udbytterig, og der skal lyde en stor ros til arrangørerne for en vel tilrettelagt uge. Som noget nyt og positivt skal nævnes, at ikke færre end 11 kvinder deltog aktivt i kongressen.

Man må håbe, at PR-værdien af den vellykkede NOK7 er så stor, at mange danskere tager turen til Finland i 1993, hvor NOK8 afvikles i omegnen af Oulu. Kongresdeltagelsen kan jo kombineres med en fugletur – hvis man ikke vil "nøjes med" Terekkliren på den obligatoriske kongresekursus. Derved kunne vi vise, at vi faktisk mener, at de Nordiske Ornitologiske Kongresser har deres berettigelse som et forum, hvor amatører og professionelle kan mødes, og hvor de unge løver og løvinder kan prøve kræfter som foredragsholdere. Må alle røster om at stoppe kongresserne forstumme!

Jens Otto Svendsen

Der skal mere end almindeligt feltudstyr med, når der studeres Hulduer og Sortspætter i Sønderjylland. Foto: Hans Christensen.

Lomvien i Grønland: Status 1990

Som det vil være de fleste af *Fugles* og DOFTs læsere bekendt, har de grønlandske Polarlomvier i løbet af de sidste syv år været genstand for optællinger og undersøgelser både i og uden for yngletiden. Men hvad er der kommet ud af alle disse anstrengelser? Har Grønlands befolkning fået bedre forståelse for, at det kræver forsigtighed at udnytte lomviebestandene? Og har lomvierne fået det bedre?

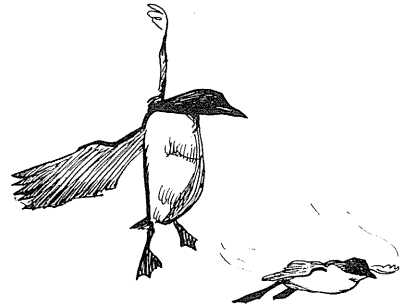
Zoologisk Museums Grønlandsundersøgelser (ZMG) har nu udgivet et dobbeltsproget hæfte med titlen *Lomvien i Grønland: Status 1990*. Hæftet giver en samlet fremstilling af undersøgelsernes konklusioner, og viser, at kendskabet til såvel lomvierne som truslerne mod dem er øget gevaldigt.

Mange gode kræfter har været sat ind på at opnå disse resultater: Adskillige grønlændere, danskere, englændere og canadere har deltaget i projekterne, der har været finansieret og organiseret af WWF-Verdensnaturfonden, Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland, Nuna Fond, Ivittuut Kommune, Forsvarskommandoen, ICBP-Danmark og ZMG. Undervejs er resultaterne gjort tilgængelige gennem 12 rapporter, 8 populære artikler og 5 videnskabelige artikler – og flere er på vej. Endelig er også udgivelsen af den grønlandske fuglebog (anmeldt s. 89 i DOFT 83, 1989) en udløber af aktiviteterne.

Væsentligst er, at Grønlands Hjemmestyre har fået et langt bedre grundlag for at udforme de jagtbestemmelser, som er et nødvendigt instrument i forvaltningen af dette vigtige jagtobjekt.

Voldsom tilbagegang

En effektiv forvaltning af Lomvie-ressourcerne er stærkt påkrævet. Grønlands bestande af Polarlomvier er gået meget tilbage i dette århundrede. Præcis hvor kraftig nedgangen har været, vides ikke, fordi gamle angivelser er baseret på skøn og ikke egentlige tællinger. Men ved at vurdere talangivelser fra bl.a. Finn Salomonsen og kombinere dem med lomviekoloniernes udseende og størrelse i dag, kan man få et indtryk af udviklingen (Tab.

1). Bestandsnedgangen har været særlig stor i området fra Disko Bugt til den sydlige del af Upernavik Kommune. I Uummannaq Kommune er den tidligere så store lomviebestand praktisk taget forsvundet, og i såvel Upernaviks sydlige del som Disko Bugt er bestanden mindsket til en tiendedel. Kun i Avanersuaq (Thule) ser lomviebestanden ud til at være intakt, og kommunen rummer i dag flere lomvier end resten af landet tilsammen.

Sommerjagten mest skadelig

Hovedproblemet for Grønlands lomvier har været jagten, dels nær ynglepladserne i maj-september, dels i vinterhalvåret i Sydvestgrønlands åbentvandsområde. Sommerjagten er langt den vigtigste årsag til lomviernes tilbagegang. Den store følsomhed over for sommerjagten skyldes den meget langsomme naturlige omsætning i bestanden. Et lomviepar lægger kun ét æg om året, og 70-80% af parrene får en unge på vandet. Men kun omkring en tredjedel af ungerne overlever, til de i en alder af omkring 5 år selv begynder at yngle. Denne beskedne rekruttering af nye ynglefugle er mulig, fordi ynglefuglene bliver meget gamle. Gennemsnitsalderen af de ynglefugle, man ser på fuglefyldet, er så høj som 16-20 år, og kun 6-8% af dem dør årligt under naturlige forhold. Når bestanden beskydes i yngletiden, er størstedelen af de nedlagte fugle netop de gamle "værdifulde" ynglefugle. Det gælder uanset om jagten finder sted umiddelbart ved kolonierne eller andre steder i området.

Der skydes langt flere lomvier i vinterhalvåret end un-

Tab. 1. Skønnede størrelser af Grønlands lomviebestande omkring 1930, sammenlignet med de nuværende bestandstal. Tallene er antal fugle optalt i kolonierne i yngletiden; antallet af ynglepar er 20-30% lavere.

	1930	1990	Procentvis nedgang
Avanersuaq	285 000	285 000	0
Upernavik, nord	250 000	160 000	36
Upernavik, syd	100 000	14 000	86
Uummannaq	120 000	0	100
Disko Bugt	50 000	4 500	91
Maniitsoq	40 000	23 000	42
Nuuk	?	1 200	?
Paamiut	5 000	2 300	54
Qaortoq	?	7 700	?
Ittoqqortoormiit	40 000	37 000	7

Fangernes indtægt ved salg af fugle på "brættet" bør sikres ved igen at give erhvervsjægerne eneret på at udnytte lomvie-ressourcerne.

der sommerjagten. Men størsteparten af disse fugle stammer fra udenlandske ynglepladser, især canadiske og norske (Spitsbergen). Ved vinterjagten skydes desuden langt overvejende unge fugle. Selv om vinterjagten kan være skadelig for de udenlandske bestande, bærer den kun en lille del af skylden for nedgangen i de grønlandske kolonier.

Nye jagtregler

De mange anbefalinger fra lomvie-projekterne tog Grønlands Landsting til sig og vedtog i maj 1988 at stramme bestemmelserne for fuglejagten. Lomvierne blev fredet om sommeren (1.6-31.8) i Nordvestgrønland, og i Sydvestgrønland blev jagttiden indskrænket med fem måneder. Handelen blev stærkt begrænset, og jagten forbeholdt erhvervsjægere, som kun måtte sælge deres bytte på det lokale marked ("brættet").

Herefter blev der startet en oplysningskampagne for at udbrede kendskabet til bestemmelserne og deres baggrund, dels via TV-spots og film samt udsendelse af foldere, dels ved udgivelsen af den grønlandske fuglebog. Et sådant oplysningsarbejde havde hidtil været stærkt forsømt.

Da problemet er, at der skydes flere fugle, end bestandene producerer, er formålet med reglerne at nedbringe antallet af nedlagte fugle, men på en sådan måde, at befolkningen lider så få afsavn som muligt. Dette hensyn var naturligvis årsagen til, at jagten blev forbeholdt erhvervsjægerne, som er økonomisk afhængige af den.

Det er derfor beklageligt, at intentionerne bag de

strammere jagtregler ikke helt kommer til udtryk i den praktiske forvaltning af bestemmelserne. Regelen om at lomviejagt var forbeholdt erhvervsjægerne blev afskaffet kun et år efter at den var indført. Med henvisning til vanskelige jagtforhold i 1989 blev der givet dispensation til forlængelse af jagtsæsonen i Nordvestgrønland, hvor lomvierne er hårdest trængt, og en virksomhed i en stor by har fået tilladelse til erhvervmæssig produktion af frosne lomvier, skønt sådanne tilladelser ifølge jagtbestemmelserne kun kan gives til bygder og yderdistrikter.

Mere oplysning

Det store lomvieprogram er nu afsluttet, men det er nødvendigt at følge udviklingen nøje i de kommende år. Det er meget vanskeligt at basere jagt på en fugleart som lomvien på et bæredygtigt grundlag. Der er derfor ingen garanti for, at de nuværende bestemmelser vil bringe Grønlands lomviebestand på fode igen. Men der er et vist håb om det, hvis bekendtgørelsens ord efterleves. Selv da vil det imidlertid tage mindst en halv snes år, før en fremgang vil kunne registreres, og meget længere tid, før en fuld genopretning er opnået.

Under alle omstændigheder må der sættes ind med mere oplysning om artens vanskelige situation. Plakater, skolebøger og gentagne TV-spots er på programmet, og sammen med den nye statusrapport håber vi hermed at bidrage til at sikre Grønlands rige fuglefjælde for fremtiden. Om det lykkes, er først og fremmest Grønlands ansvar.

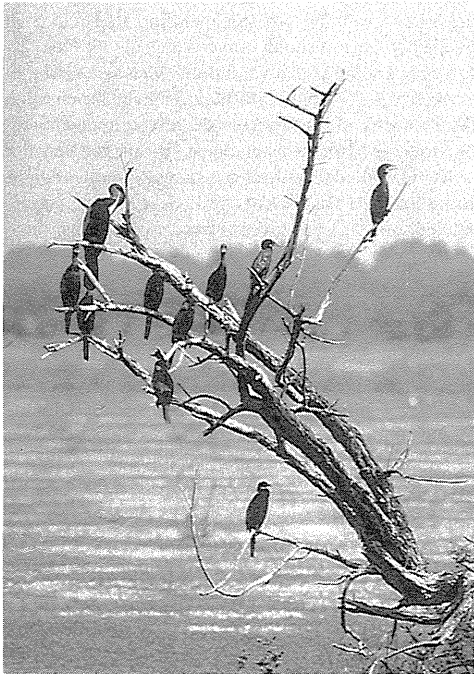
Knud Falk, Kaj Kampp og Hans Meltofte

Asiens vådområder kortlægges

Millioner af vandfugle og hundredevis af vådområder i Asien står overfor store problemer. Men vådområderne og deres naturrigdomme får heldigvis ikke lov til at forsvinde upåagtet. *A Directory of Asian Wetlands* tager udfordringen op fra forurening, overudnyttelse, ambitiøse landbrugsprojekter og en eksplosiv befolkningstilvækst. Bogen, et digert værk på små 1200 sider, er et imponerende katalog over ikke mindre end 950 vigtige vådområder i 24 lande, fra småsøer der livgivende bryder den pakistanske ørken i vest, til dampende mangrover i øst.

Kataloget ser ikke kun på vådområderne med en ornitologs øjne. Hvis man ønsker at bevare et vådområde i en verdensdel, hvor overbefolkning og fattigdom er en del af hverdagen, skal der andre argumenter end blot et truet fugleliv på bordet. I kataloget kan beslutningstagerne få et væld af oplysninger om de enkelte områder. Ud over hvilke fugle, der er truffet, omtales vådområdernes status, lovgivningen og administrationen af dem, samt forskning og igangværende projekter i de enkelte lande.

At kataloget indeholder en så bred vifte af informationer, kommer ikke som nogen overraskelse for folk, der arbejder med bevarelsen af Asiens vådområder. I rapporten fra konferencen *Wetland and Waterfowl Conservation in Asia*, der afholdtes i Malaysia i 1987, fremgår det således tydeligt, at vådområderne skal reddes gennem integrerede bevarelsesprogrammer. Det understreges at vådområderne ikke bare har betydning for fuglene, men

I 1989 optalte 500 ornitologer vandfuglene i 1300 asiatiske vådområder. Javanese Cormorants i Barathpur, Indien. Foto: Hans Meltofte.

også har et væld af andre funktioner, f.eks. som opvækstpladser for fiskeyngel. Samtidigt kan de huse et vigtigt fiskeri og yde beskyttelse mod oversvømmelser. Alle disse momenter kan nu samles i integrerede management-programmer, som tager hensyn til, hvad befolkningen omkring et vådområde måtte have af ønsker og behov.

Det vigtigste i det nye katalog er selvfølgelig gennemgangen af selve vådområderne, hvor man må forbløffes over både hvor meget viden man faktisk ligger inde med, og hvor meget man ikke ved. Nogle områder, der næppe nogensinde er besøgt af en ornitolog, er således behandlet alene på basis af forfatterens formodninger. Sådanne områder skrider selvsagt efter en foretagsom fuglekigger, der kan udføre bare de mest nødtørftige og overfladiske registreringer.

Asiatiske midvinter-vandfugletællinger

Heldigvis findes der aktive fuglekiggere, der har brugt utallige timer i Asiens vådområder. I januar 1989 tog over 500 notesbogen med i felten. På den måde fik IWRBs tredje asiatiske vandfugletælling oplysninger fra ikke mindre end 1300 vådområder i 20 lande. Blandt højdepunkterne kan nævnes en flok på 257 Skenæbbede Ryler i Bangladesh; de har nok fået kikkerten til at dugge en anelse i hænderne på den heldige observatør. I samme område sås 3260 Indiske Saksnæb. På den negative side fremstår især den store Adjudantstork, med blot seks registrerede individer, og Sorthalset Stork – foruroligende at der kun blev set 124 individer af denne yderst øjnefaldende art. Hvidhovedet And fortsætter sin drastiske nedgang på overvintringspladserne i Asien. Der sås ikke en eneste i Iran, som ellers er kendt som et af de vigtigste områder for arten, og i Pakistan taltes sølle 187 individer.

En fremtid for asiatiske vandfugle og vådområder?

Med fremkomsten af *A directory of Asian Wetlands* og succesen med IWRBs årlige vandfugletællinger, er det for første gang muligt at få et overblik over verdensdelens vådområder, deres fugleliv og truslerne mod dem. Det er nu også muligt at danne sig et realistisk skøn over størrelsen af bestandene for en lang række vandfuglearter. Tilmed vil det inden for overskuelig fremtid blive muligt at følge udviklingstendenserne for overvintrende vandfugle i Asien, sådan som vi kender det fra Europa.

Sammen med *Wetland and Waterfowl Conservation in Asia* kan resultaterne forhåbentlig bruges overfor de politikere og andre beslutningstagerne, der i sidste ende bestemmer de asiatiske vådområders skæbne.

Anders Priemé

Parish, D. & R. C. Prentice (red.) 1989: *Wetland and Waterfowl Conservation in Asia*. – Asian Wetland Bureau/IWRB.

Scott, D. A. 1989: *A Directory of Asian Wetlands*. – IUCN.

Scott, D. A. & P. M. Rose 1989: *Asian Waterfowl 1989*. – IWRB.